

WSTĘP

Prawo łowieckie zaczęło się wykształcać w okresie wczesnego średniowiecza¹ i przez kilka stuleci było jednym z istotnych działów prawa. Wynikało to ze znaczącego wpływu, jaki łowiectwo miało na różnorodne dziedziny życia społecznego w tamtym okresie². Wraz z postępującymi przemianami społeczno-gospodarczymi inaczej kształtowała się też rola łowiectwa. Skutkowało to ewolucją prawa łowieckiego i zmianą jego znaczenia w systemie prawa³.

Szczególnie istotną transformację prawa łowieckiego można zaobserwować na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. Jest ona wynikiem przemian ustrojowych, które nastąpiły w wielu krajach europejskich, zmiany w podejściu do środowiska i jego ochrony, jak również rosnącej

¹ Według J. Gieysztor do X w. polowanie nie знаło ograniczeń, natomiast od X stulecia łowy na grubego zwierza stały się zwyczajowym przywilejem księcia (J. Gieysztor, *Przedmowa* [w:] J. Jastrzębiec-Szczepkowski, *Organizacja i formy prawne łowiectwa w Polsce przedrozbiorowej (wiek X–XVIII)*, Warszawa 1949, s. 3–4 [nienumerowane]. Zob. też M. Mniszek-Tchórznicki, *Polskie prawo łowieckie w wiekach średnich*, Warszawa 1935, s. 55 i n.; J. Fromageau, *Génese du droit de la chasse dans les pays européens* [w:] *La chasse en droit comparé. Actes du colloque organisé au Palais de l'Europe à Strasbourg, les 9 et 10 novembre 1995 par la Société Française pour le Droit de l'Environnement*, Paris 2000, s. 7 i n.). Zdaniem A. Samsonowicz „potrzeba kodyfikowania prawa łowieckiego pojawiła się wtedy, gdy zaistniało w świadomości społecznej pojęcie kradzieży zwierzyny przez osoby spoza wspólnoty gminy lub nieupoważnione przez właściciela dóbr” (A. Samsonowicz, *Łowiectwo w Polsce Piastów i Jagiellonów*, Wrocław 2011, s. 193).

² A. Samsonowicz, *Łowiectwo...*, s. 9.

³ Zdaniem H.W. Eckardta, badając postrzeganie łowiectwa w poszczególnych okresach historycznych, dla każdego z nich należy określić funkcję i znaczenie zarówno łowiectwa, jak i prawa łowieckiego (H.W. Eckardt, *Herrschaftliche Jagd, bäuerliche Not und bürgerliche Kritik*, Göttingen 1976, s. 268).

roli praw człowieka w regulacjach prawnych. Ten proces obserwujemy także w Polsce, gdzie pojawiają się głosy sugerujące konieczność dostosowania istniejącego modelu ustrojowego łowiectwa do obowiązujących norm konstytucyjnych.

Prawo łowieckie nie było dotychczas przedmiotem szerszego zainteresowania polskiej nauki. Monografii poświęconych tej tematyce jest bardzo niewiele, a te, które powstały, zajmują się zagadnieniami szczegółowymi. Ten stan rzeczy należy uznać za wysoce niezadowalający. Trudno też wskazać jego przyczynę. Można jedynie wspomnieć, że już na początku XX w. piszący w Prusach J. Bauer zwrócił uwagę, że prawo łowieckie jest traktowane przez naukę prawa po macoszemu⁴. O ile jednak nauka niemiecka poczyniła od tego czasu znaczne postępy w tym zakresie, o tyle w nauce polskiej prawo łowieckie stoi nadal na uboczu głównego nurtu badań.

Celem monografii jest wypełnienie tej luki przez analizę podstawowej instytucji prawa łowieckiego – prawa polowania⁵. Do 1952 r. polskie

⁴ J. Bauer, *Die Jagdgesetze Preussens: Nach dem neuesten Stand der Gesetzgebung einschliesslich des Wildschongesetzes vom 14. Juli 1904 sowie der Rechtsprechung ausführlich bearbeitet*, Neudamm 1905, s. XI.

⁵ Trzeba przede wszystkim podkreślić, że „prawo polowania” nie jest synonimem „prawa łowieckiego”, a oba te pojęcia mają odmienny zakres pojęciowy. „Prawo łowieckie” to ogół przepisów dotyczących łowiectwa (zob. pkt 1.2), natomiast „prawo polowania”, najogólniej rzecz ujmując, to wyłączne uprawnienie do pozyskiwania zwierzyny na określonym obszarze. W krajach niemieckojęzycznych odpowiednikiem polskiego „prawa łowieckiego” jest *Jagdrecht*. Tego samego słowa używa się w języku niemieckim także w odniesieniu do „prawa polowania”. Dlatego też, dla większej jasności, doktryna niemiecka i austriacka rozróżnia między *Jagdrecht* w znaczeniu przedmiotowym (niem. *Jagdrecht im objektiven Sinn*), będącym odpowiednikiem polskiego „prawa łowieckiego”, i *Jagdrecht* w znaczeniu podmiotowym (niem. *Jagdrecht im subjektiven Sinn*), będącym odpowiednikiem polskiego „prawa polowania” (*Bundesjagdgesetz. Kommentar*, red. M. Schuck, München 2010, s. 4, nb. 3; zob. też D. Meyer-Ravenstein, *Die Jagdberechtigungen*, Bückeburg 1986, s. 21–22; A. Lorz, *Naturschutz-, Tierschutz- und Jagdrecht. Fischerei- und Kulturpflanzenchutz*, München 1967, s. 291 i 296; B. Böckel, *Perspektiven des Prinzips der Nachhaltigkeit in der europäischen Jagdrechtsystemen*, Friedrich-Schiller-Universität Jena 2014 (niepubl. praca doktorska), s. 34. Na gruncie prawa austriackiego zob. np. H. Binder, *Jagdrecht*, Wien 1992, s. 24). We Francji w odniesieniu do „prawa łowieckiego” stosuje się dwa określenia: *droit de chasse* albo *droit cynégétique*. Doktryna francuska nie wprowadziła jednak takiego podziału jak doktryna

ustawodawstwo łowieckie jednoznacznie określało, do kogo należało polowanie (czyli, używając współczesnej terminologii, komu przysługiwało prawo polowania) i wiązało je z własnością gruntu⁶. Związek ten został zerwany przez dekret z 29.10.1952 r. o prawie łowieckim, na mocy którego prawo polowania znacjonalizowano i wprowadzono nowy model ustrojowy łowiectwa. Od tego czasu określenie „prawo polowania” przestało być używane zarówno w ustawodawstwie, jak i w piśmiennictwie prawniczym.

Głównym zamierzeniem badawczym jest wykazanie, że mimo iż samo określenie nie jest już używane, to prawo polowania, jako instytucja prawa łowieckiego, nadal istnieje na gruncie obowiązującego ustawodawstwa. Bez niego nie da się zrozumieć istoty i charakteru prawnego innych kluczowych instytucji prawa łowieckiego – obwodu łowieckiego i dzierżawy łowieckiej. Konieczna jest też analiza konstrukcji tego prawa. Przydatne do jej przeprowadzenia wydaje się ogólne przedstawienie różnych modeli prawa polowania funkcjonujących współcześnie w Europie oraz bardziej szczegółowa analiza prawa polowania w Niemczech, Austrii i we Francji. Podejście prawno-porównawcze pozwala na lepsze zrozumienie badanych instytucji prawnych. Jak słusznie zauważył W.J. Wagner, „przez zaznajomienie się z prawem obcym lepiej poznaje się swój własny system”⁷.

niemiecka na prawo łowieckie w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym, aczkolwiek niektórzy autorzy francuscy rozróżniają w tym kontekście *droit de chasse* w szerszym i węższym znaczeniu. To pierwsze odnosi się do prawa łowieckiego, a drugie – do prawa polowania. Jeśli chodzi o etymologię słów „polowanie”, „myślistwo” i „łowiectwo” oraz ich odpowiedników w innych językach europejskich, zob. T.J., Żuchowski, *Łowiecka kultura europejska – rozważania o języku* [w:] *Europejskie tradycje łowieckie*, red. T.J. Żuchowski, Warszawa 2013, *passim*; A. Samsonowicz, *Łowiectwo...*, s. 20 i n.

⁶ Art. 4 r.p.ł.

⁷ W.J. Wagner, *Przedmowa* [w:] R. Tokarczyk, *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008, s. 19. Zdaniem R. Tokarczyka celem badań wykorzystujących metodę prawno-porównawczą jest „poznanie różnorodnych rozwiązań podobnych problemów, regulowanych prawem, i wybór najbardziej odpowiedniego dla danych warunków” (R. Tokarczyk, *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008, s. 200).

Dobór materiału porównawczego został oparty na kryterium określonym przez R. Tokarczyka jako „merytoryczne pokrewieństwo”⁸. Z tego punktu widzenia jako podstawowy przedmiot analizy porównawczej wybrano Niemcy, Austrię i Francję. Ustawodawstwa łowieckie krajów niemieckiego obszaru językowego – przede wszystkim Austrii i Niemiec – opierają się na tym samym modelu konstrukcyjnym prawa polowania i prawa łowieckiego. Co więcej, taki właśnie model funkcjonował w Polsce do 1952 r., a pewne jego elementy są do dziś częścią polskiego modelu ustrojowego łowiectwa.

Rozważania na temat prawa łowieckiego, a zwłaszcza prawa polowania, dały asumpt do uporządkowania kwestii terminologicznych i wysunięcia pewnych propozycji w tym zakresie. Aby ułatwić Czytelnikowi dalszą lekturę, celowe wydaje się zaprezentowanie podstawowych pojęć używanych w niniejszej monografii już we wstępie.

Kluczowym określeniem jest „prawo polowania” oznaczające, najogólniej rzecz biorąc, wyłączone uprawnienie do pozyskiwania zwierzyny na określonym obszarze. Na gruncie prawa polskiego prawo to przysługuje Skarbowi Państwa, który nim rozporządza przez wydzierżawianie bądź oddawanie w zarząd. Prawo polowania jest wykonywane przez dzierżawców bądź zarządców obwodów łowieckich, zwanych dalej łącznie „podmiotami prowadzącymi gospodarkę łowiecką”. „Wykonywanie prawa polowania” polega na prowadzeniu gospodarki łowieckiej, w tym także na wykonywaniu polowań (pozyskiwaniu zwierzyny).

W dyskusjach na temat polskiego łowiectwa coraz częściej pojawiają się głosy o konieczności wprowadzenia zmian w jego modelu ustrojowym. Opinie takie wyrażają przede wszystkim rolnicy i inni właściciele nieruchomości gruntowych, przeciwnicy łowiectwa ze względów ideologicznych oraz niektórzy politycy. Zgadzają się z nimi także nie-

⁸ Autor ten określa to kryterium jako „powiązanie ze sobą określonych praw z pewnego punktu widzenia, oryginalności rozwiązań, praktycznego znaczenia, podobieństwa spełnianych przez nie funkcji itd.” (R. Tokarczyk, *Komparatystyka...*, s. 71).

którzy myśliwi⁹. Toczące się dyskusje na temat regulacji łowieckich są wynikiem konfliktów powstających między myśliwymi a rolnikami i innymi właścicielami nieruchomości gruntowych z jednej strony oraz przeciwnikami polowań z powodów ideologicznych – z drugiej. Nie ulega wątpliwości, że na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat wszystkie te konflikty znacznie się nasiliły. Również wśród myśliwych pojawiło się zróżnicowanie poglądów na temat organizacji polskiego łowiectwa.

Podstawowym źródłem tych konfliktów jest niedostosowanie modelu ustrojowego polskiego łowiectwa do współczesnych warunków społeczno-gospodarczych, a zwłaszcza do obowiązujących zasad konstytucyjnych. Model ten został wypracowany w początkach lat 50. ubiegłego wieku, w zupełnie innych warunkach społeczno-ustrojowych. Nie może więc dziwić, że jego utrzymywanie w obecnych warunkach rodzi problemy.

Parlament zakończył niedawno prace nad nowelizacją Prawa łowieckiego. Nie doprowadziły one do stworzenia nowego modelu ustrojowego polskiego łowiectwa, a tym samym nie rozwiązały jego podstawowych problemów. Należy oczekiwać, że w niedalekiej przyszłości wypracowanie nowego modelu będzie konieczne. Zamierzeniem autora jest nie tylko analiza teoretyczna postawionego problemu, lecz także dostarczenie materiału, który będzie mógł być wykorzystany w tych pracach.

Monografia uwzględnia stan prawny na dzień 30.06.2018 r.

⁹ Zob. np. M. Kościelniak-Marszał, *Czy Zarząd Główny uratuje dobre imię Związku, „Brac Łowiecka”* 2017/6, s. 68–69. Zob. też B. Komorowski, *Nigdy nie przestałem polować*, rozm. przepr. J. Nizinkiewicz, „Rzeczpospolita” z 1.06.2017 r., s. A7; Kaczyński: *poprawimy los zwierząt w Polsce, będą duże zmiany w prawie łowieckim*, „Rzeczpospolita” z 28.02.2017 r.